

in Izak zal u het zaad geroepen worden; vgl. Hebr. 11:18; Rom. 9:11, uit Hem, die roept; Rom. 9:24, die Hij ook geroepen heeft. Voorts: 1 Cor. 1:9, tot gemeenschap geroepen; 1 Cor. 7:15 door God geroepen in vrede; vs 17 ieder zooals God hem geroepen heeft; vs 18 zooals ieder geroepen is, besneden dan wel onbesneden; vs 20 in de roeping, waarmee iemand geroepen is, vgl. Ef. 4:1, vs 21 als slaaf geroepen zijn; vgl. vs 22; 1 Cor. 7:24, ieder in dat waarin hij geroepen is, 10:27 als iemand der ongeloovigen u roept; of noodt; Gal. 1:6 (geroepen in genade, vgl. vs 15); 5:8 (die u geroepen heeft), vs 13 (geroepen op vrijheid); Ef. 4:4 (in één hoop geroepen); Col. 1:12 (geroepen en) geschikt gemaakt heeft; 3:15 (geroepen tot vrede); 1 Thes. 2:12 (die u geroepen heeft); 4:7 (geroepen in heiligmaking); 5:24 (die u roept is getrouwd); 2 Thes. 2:14 (ge-

roepen door het evangelie tot.....); 1 Tim. 6:12 geroepen tot het leven; 2 Tim. 1:9 geroepen met heilige roeping; Hebr. 5:4 door God geroepen worden tot een ambt; 9:15 geroepen ontvangen de belofte zaak; 11:8 Abraham door geloof geroepen; 1 Petr. 1:15 overeenkomstig Hem die u riep; 2:9 geroepen uit duisternis tot het licht; vs 21 hiertoe geroepen; 3:9 idem; 5:10 geroepen tot heerlijkheid; 2 Petr. 1:3 geroepen door heerlijkheid; Openb. 19:9 geroepen tot het avondmaal.

Men ziet, er moet al heel wat weerstand overwonnen worden, om, zooals Groshede op Hebr. 11:18 doet, de vertaling: in Izak zal u zaad in het aanzijn geroepen worden, af te wijzen. De gronden voor die afwijzing komen nog wel ter sprake. Voor ditmaal volstaan we met deze verwijzing naar ons allen bekende en geliefde bijbelplaatsen.

K. S.

## DE PARTIJ

De politieke partij heeft langzamerhand in het staatkundige leven een geweldige, om niet te zeggen overheersende, betekenis gekregen. Niet alleen zijn de partijen erop uit om de kennis van en het inzicht in haar politieke beginselen bij de eigen leden te verdiepen en van die beginselen uit te dragen in het midden van het volk, maar zij hebben ook een belangrijke functie ten aanzien van de samenstelling van de vertegenwoordiging des volks bij de overheid. Zij zijn het die voor de verkiezingen de kandidatenlijsten opmaken, en van degenen die lid zijn van de Tweede Kamer wordt dan gezegd dat zij daar zitting hebben namens een bepaalde partij, dat zij daar een bepaalde partij vertegenwoordigen.

Ook ten aanzien van de samenstelling van een ministerie laten de partijen zich steeds meer gelden. Volgens de grondwet benoemt en ontslaat de Kroon de ministers naar welgevallen. Maar de praktijk gaat langzamerhand zoo worden dat de partijen beslissen wie al of niet minister mag wezen. Toen de politieke actie in Indië begon liet de Partij van de Arbeid een manifest uitgaan ter verdediging van de houding van het Kabinet, ook van de socialistische ministers, waarin gezegd werd: Vele partijleden zullen wel de vraag stellen: moeten wij onze minister niet terugroepen? Alsof de ministers vertegenwoordigers, afgezanten zijn van een partij, en niet raadslieden der Kroon. Een kabinetsformateur heeft in deze constellatie een uiterst moeilijke taak. Hij heeft niet alleen te doen met mannen die hij uitnodigt een ministersportefeuille te aanvaarden op basis van een door hem geformuleerd programma, hij heeft ook te doen met de Kamerfracties der partijen waarvan deze mannen lid zijn en met die partijen zelf.

De zelfstandigheid van ministers en Kamerleden komt op die manier sterk in het gedrang. Ministers voeren een beleid dat uitgegeven wordt door de partij waarvan zij deel uitmaken en leggen van dat beleid rekenschap af voor hun partij. Gedurende de laatste jaren is het herhaaldelijk vertoond dat ministers in partijvergaderingen mededeelingen deden die in de volksvertegenwoordiging thuis hoorden.

Ook de Kamerleden worden geheel ingekapseld in het partijverband. Bij de gratie van de partij zijn zij geplaatst op de kandidatenlijst en in alle deelen worden zij geacht gebonden te zijn aan partijbeslissingen. Voor een afwijkend inzicht is weinig of geen plaats. Het optreden van specialiteiten in de Kamer, van deskundigen op een bepaald gebied, verhindert anderen het spreken. De rantsoenering van den spreektijd doet daarbij dan het hare. Voor iemand, die in een bepaald opzicht het partijstandpunt niet deelt, blijft er geen gelegenheid over om daaraan in de volksvertegenwoordiging uiting te geven.

Ook in de breedheid van de programma's van actie komt uit de heersche plaats van de partij. De programma's van actie bevatten een lange rij van wenschen welke vervulling door de partij worden nagestreefd. Wenschen voor stad en platteland, voor patroon en arbeider, voor landbouw en industrie, voor bedrijf en handel en weet ik wat allemaal. En natuurlijk moeten de kandidaten, die door een partij naar voren gebracht worden, daarmee instemmen.

Er wordt niet gevraagd of zij instemmen met het programma van beginselen, terwijl de verdere uitwerking daarvan in de concrete situatie aan hun zelfstandig inzicht wordt overgelaten, er wordt niet gevraagd een beginselverklaring ten aanzien van een concreet punt waar het bij een bepaalde verkiezing om gaat. De opstelling van een breed programma van actie ligt de kandidaten bijna op elk punt vast en berooft hen van hun zelfstandigheid.

Dat is evenzeer het geval met het kiezersvolk. In naam is het zoo dat de partijleden tezamen de kandidatenlijst opstellen. In werkelijkheid hebben zij er maar weinig invloed op. Het stelsel van de evenredige vertegenwoordiging brengt met zich mee dat de kandidatenlijsten over het gehele land ongeveer gelijk-luidend moeten wezen. En dus heeft een landelijk partijbestuur of centraal comité hierin vrijwel alles te zeggen. De partijleden kunnen haast niet anders dan zich neerleggen bij wat het landelijk bestuur in dezen voorstelt. Dezelfde evenredige vertegenwoordiging heeft ook tot gevolg dat men nauwelijks meer op een persoon maar op een lijst stemt, op een partij. Men kiest geen Kamerleden maar Kamerfracties. Het districtenstelsel, hoezeer daaraan vele gebreken kleefden, bood toch dit voordeel dat men stemde op een bepaald persoon aan wien men zijn vertrouwen schonk voor de behartiging der zaken van land en volk. Nu valt het accent veel meer op de lijst, op de partij, en de stemmen die no. 1 van de lijst boven den kiezer heeft dalen af naar no. 2 en zoo vervolgens. Prof. Fabius vertelt ergens — ik kan op 't oogenblik niet nagaan, waar precies — een aardige anecdoten. Hij werd door een kiesvereniging uitgenodigd om te komen spreken voor den heer Idenburg, die de eerste plaats op de lijst innam. Prof. Fabius antwoordde dat hij voor Idenburg niet behoefde te spreken. Die kwam er wel. Die stond immers no. 1. Zijn spreken voor die kiesvereniging

## Processen aflasten?

### Zonder duidelijke verklaring van de overzijde?

Er zijn enkele coincidenties, die ieder opvallen.

Nummer één: terzelfder tijd, waarin ds B. A. Bos ons aankondigt, dat het de tijd is, om nu maar door al die officiële deputaatschappen heen te breken en de zaken van de kerken, vastgelegd op officiële papieren en met de zwaarste accenten, thans aan te pakken langs particulieren weg, kwam een inzender in het nieuwe blad van de bezwaarden onder de synodocratie zijn geestverwanten verzoeken hetzelfde te doen, en zijn oproep te doen overnemen door andere bladen. Gelukkig is de redactie van het blad nog niet zoover; die wil tenminste (b.v. twee keer) eerst schriftelijk, en dan pas mondeling laten handelen. Groningens snode heeft, wijselijk, niet gezegd: twee keer (want men kan ook twee keer elkaar schriftelijk op slep-touw nemen), doch de vraag, wanneer eventueel het mondeling gesprek zou kunnen beginnen, laten afhangen van den stand van zaken. Intusschen valt deze gelijktijdigheid van actie op.

Nummer twee: in „De Strijdende Kerk“ (het blad, waarvan de toch wel toezienende leiders het „kleinere werk“ overlaten, terwijl zijzelf voorloopig buiten de nieuw geopende arena blijven) wordt geklaagd: de Hooze Raad heeft gesproken. Blijkbaar sprak de Hooze Raad niet naar hun zin, en evenmin naar den zin der financiers, die De Strijdende Kerk tot nu toe hebben betaald. Men heeft indertijd verzekerd, toen men de processen van dien kant begon: wij willen geen geval-Bilthoven, doch een andere procesvoering, en zich getroost met de verzekering: het komt straks wel in orde, over heel de linie, als de Hooze Raad er aan te pas komt. Thans blijkt, dat ook bij den Hooze Raad in bepaalde gevallen recht gedaan wordt naar het door de Gereformeerde Kerken aanvaarde principe van de plaatselijke kerk, die eigen rechten heeft, en het verband RIJWILLIG heeft aangegaan, zonder voor het ZIJN van kerk van dat verband afhankelijk te zijn.

Het dringt nu tot de synodocratische kringen door, dat de van die zijde opgezette en tegen alle andere invitatie (ik was er bij, toen in Groningen de eerste classiale vergaderingen van ons haar best deden voor onderlinge schikking over heel de linie) doorgezette processen wel eens anders kunnen verlopen dan men zeker vertrouwde. Inderdaad, God heeft ons, al is de uitkomst van op bepaalde wijze opgezette rechtspraak soms nog onrechtvaardig (Giessendam), toch de groote en ongedachte weldaad bewezen, dat het gereformeerde kerkrecht weer doorklinkt ook naar hoogste rechtscolleges.

En zie, terwijl nu de Hooze Raad de aandacht van „De Strijdende Kerk“ heeft gespannen, en men ginds elkaar opwekt tot een miljoenenactie, om de kerkelijke goederen die men verloor te herstellen, en de gemeenten omsloeg tot een zeker bedrag (hier en daar klagende, dat het niet vlot binnenkomt), daar komt ds Bos ons opwekken om onmiddellijk hangende processen te doen staken.

Ons advies is, dat de kerken zich niet in een goedbedoelde opwelling laten brengen tot ongedachte en gevaarlijke experimenten. Tot nu toe heeft de overzijde niets gedaan, wat ook maar iets van Schriftuurlijk verstande toenadering in zich sluit. Wel heeft men alles erger gemaakt, en de „linksche“ groep, waartegen we ons verzetten, laten voortwoekeren, vernielende in korten tijd, wat jaren lang geen kans gaf, vernietigd te worden. Het zou wel zeer onjuist zijn, de problemstelling, dat het broeders in Christus zijn, die van hun goederen BEROOFT zijn (!) over te nemen (want de goederen zijn van Christus, en het beheer ervan staat aan hem die zich houdt aan het geschreven recht van art. 31 K.O.). Bovendien: wat weet men van de overzijde, en van wat men daar van plan is? Is dit „de minste zijn“? Heelemaal niet; want de goederen zijn niet zaakjes van ons, menschen, doch van Christus' toeh al zoo mishandelde kerk.

En dan voorts: vergeet niet, dat de eerste processen zijn opgezet en doorgezet van de andere zijde. Vergaet ook niet, dat de pleiters van „de overzijde“ met elkander in overleg zijn getreden, omtrent de defini-

tieve „juridische vooruitzichten“. De cassatiebehandeling heeft zeer veel van hun tijd gevraagd, en ze besloten toen, de zaken opnieuw na te gaan.

Vergeet niet, dat tegen ons geroepen is met veel pathos, hoewel met geringe kennis van zaken: laat alle dingen eerlijk en met orde geschieden. En geeft van dezen schriftuurlijken regel een eerlijke en juiste exegese. Geeft de eigendommen van de geloovigen, die toch al zoo pijnlijk vervolgd zijn, niet in een opwelling over, en laat niet onze geleerden zich doen hooren tegen overelkaar, tenzij we zeker weten, dat in elk geval de voorzichtigheid der slangen is gepaard met de oprechtheid der duiven.

Niet wij hebben die processen gewild. En alle zaken hangen samen.

Onder alles is de benauwende gedachte: wat zou men doen voor de eenheid, als de strijd tot een paar menschen was beperkt gebleven en als de Hooze Raad definitief had beslist in een voor de overzijde gunstigen zin?

Dat is geen kwestie van wantrouwen (Berkouwer). Wel een zaak van niet-vertrouwen. Dr Berkouwer moet niet daarover klagen. Vertrouwt hij ONS misschien? Is hij vergeten wat ook hij onderteekende: deze man gaat in tegen de kerkorde, en weet dat ook z e e r w e l ? Is dat soms w e l -vertrouwen?

Ds Bos spreekt van de officiële deputaatschappen doorbreken. Allicht is het hem niet bekend, maar ook in dit geval is het zoo. Want de kwestie van minnelijke schikking over heel de linie (en dan met „gelijk-oversteken“) heeft al de aandacht van deputaten gehad. Maar niemand improviseerde in dezen.

Houdt het hoofd koel; en laat het vredes-offensief (ik denk bij dit woord niet aan ds Bos, wel aan wie staan toe te zien) u niet verleiden om de situatie niet meer klaar en scherp te zien.

Zoo staat het ook met de „wederzijdsche schuld-belijdenis“, waarover ds Bos schrijft. Daarover willen we ook eenige woorden zeggen in een volgend nummer. In het algemeen herhalen we: wij zijn schuldig indien wij wie met ons in contact treden wil, den pas dadelijk afsnijden. Maar we zijn óók schuldig, indien we kerkzaken onzakelijk bejegenen.

K. S.

## Theologische Hoogeschooldag

Enkele korte mededeelingen.

De ingekomen berichten van bezoekers zijn verblijdend veel.

Terwille van de goede orde zal nu, volgens den tijd van ontvangst der ingekomen berichten, aan correspondenten een kaart gezonden worden, met opgave van het kerkgebouw, waar voor de gemelde bezoekers plaats wordt ingeruimd. Twee gebouwen zijn al vol; aan het derde zijn we al begonnen.

De Pedel der Hoogeschool, de Heer J. Bos, Broederweg 15, zal de kaarten toezenden. Laat men zoo veel mogelijk te voren bericht zenden. Er is plaats genoeg; en..... een dak boven het hoofd!

Wie thans zich melden, zullen een kaart ontvangen voor het derde gebouw.

De namen der sprekers komen binnenkort in ons blad. Datum bidstond: 29 September; van den School-dag zelf 30 September. Bidstond 29 September, half acht, Nieuwe Kerk aan den Broederweg; voorganger prof. B. Holwerda.

Mocht — wat uit de binnengekomen berichten niet blijkt — ook voor den Bidstond één gebouw te weinig ruimte bieden, dan zal getracht worden een tweede Bidstondvergadering te beleggen, terzelfder tijd (omdat anders de Begroetingsamenkomst in het gedrang zou komen).

We houden goeden moed.

P.S. Verzoekt zoo spoedig mogelijk logies aan te vragen bij den Heer J. Bos, bovengenoemd. Er is veel te regelen, daarom tijdig aanvragen a.u.b.!

K. S.

K. S.

K. S.

moest zijn stond.

De wet iemand, d op 'n bepa komen vo z.g. voorl verkozen ijheid g dat mene aan mene van de p candidate wettelijke partij, di de door plaats kr voor een niet aan minderhe maar uit paalden didaat d kan het candida hem een loop der we moet maar h lager ge af van d keur ge achtige ( al eenh volgorde

Eeni

Ook

tus on

Rom. 11

scheid

heid is

onderw

ze dat

er niet

dwaas

Als i

ping vi

in het l

ping he

Dit k

mag he

in alle

Even

zegt: „

op aan

theocr

kennen

niet sa

Wat

is: een

zijn ge

en aan

de vol

Jezus

king t

„Dit

Nu,

ontzag

als m

Konin

leen n

meren

„Vo

de sel

is ten

onder

kerke

Bed

uit D

vrijhe

satie

Nop

en Di

onder

Overl

in de

wijze

tweec

in des

een k

onden

Kerk

het

kome

profe

Open

weg"

Nc

Nu

heid



moest zijn ten gunste van no. 16 of 17 die op de wip stond.

De wet laat nog ruimte open voor de verkiezing van iemand, die, gerekend naar het totaal aantal stemmen op 'n bepaalde lijst aangebracht, niet in aanmerking zou komen voor een Kamerzetel. Wanneer zoo iemand bij z.g. voorkeurstemmen den kiesdeeler haalt, wordt hij verkozen verklaard. Zoo heeft dus de wet nog de mogelijkheid gelaten om af te wijken van het partij-inzicht dat meneer X op no. 1 stelde, en de voorkeur te geven aan meneer Z die op no. 15 staat. De opperheerschappij van de partij in het vaststellen van de volgorde der kandidaten wordt hier even doorbroken. Hier ligt een wettelijke mogelijkheid voor een minderheid in een partij, die het niet gedaan heeft kunnen krijgen dat de door haar verkozen kandidaat een kans biedende plaats kreeg. Hier ligt ook een wettelijke mogelijkheid voor een partij, een partijbestuur, om een minderheid niet aan een meerderheid op te offeren. Wanneer een minderheid, niet uit tegensprekerigheid of koppigheid maar uit principieele overwegingen, gaarne een bepaalden kandidaat op de lijst geplaatst zag, een kandidaat die bij het partijbestuur niet favoriet is, dan kan het partijbestuur de gelegenheid openen zulk een kandidaat bij voorkeurstemmen te verkiezen, door hem een plaats te geven op de lijst. Het is in den loop der jaren langzamerhand evangelie geworden, dat we moeten stemmen op no. 1 van de lijst en dat het maar half-half is onze stem uit te brengen op een lager geplaatsten kandidaat. Dan wijken we immers af van de volgorde waaraan het partijbestuur de voorkeur geeft. Maar al zal, wanneer in een partij waarachtige eenheid en gemeenschap bestaat, er ook meestal eenheid van gevoel en wezen ten aanzien van de volgorde der kandidaten, dit gaat toch niet altijd op

en het zooveel vermeldde evangelie is dan ook niet juist. Zelfs de wetgever heeft hiervoor oog gehad.

Evenwel, als ik goed ben ingelicht, neemt de A.R. Partij de door de wet gelaten mogelijkheid weg, door de kandidaten te binden aan de vastgestelde volgorde. Wordt een kandidaat gekozen bij voorkeurstemmen — terwijl hij, van no. 1 af gerekend, niet in aanmerking zou komen — dan is hij verplicht zijn plaats af te staan, opdat de volgorde gehandhaafd blijve. Indien dit inderdaad de praktijk is, dan zijn de kiezers niet vrij in hun keuze. Ze zijn overgeleverd aan de partij, aan partijorde en partijbeslissingen. De partij, die toch al zoo'n groote plaats inneemt, gaat nog verder dan de wet in het toepassen van het stelsel der evenredige vertegenwoordiging. Wat er nog overgebleven is van het verkiezen van een persoon — en niet van een lijst, een partij — wordt door haar nog weggenomen. De partij heeft een beheerschende plaats gekregen. Zij is niet meer dienend. Vrijmaking van partijbeslissingen binnen het partijverband is praktisch onmogelijk. De minderheid moet zich altijd neerleggen bij de meerderheid, en dat betekent praktisch: bij de voorstellen en besluiten van de landelijke leiding.

Deze ontwikkeling bereikt zijn hoogtepunt wanneer de wet maar één partij erkent, en wanneer die partij het land regeert. Wat volksvertegenwoordiging moest zijn wordt regeering. Hij die regeert wordt geacht te zijn de personificatie van den volkswil. En de z.g. volksvertegenwoordigers zijn niet anders dan partij-satellieten.

Zulk een hoogtepunt is bereikt in het nationaal-socialisme. En Nederland loopt op den weg die heend leidt naar eenzelfde doel. Sappemeer.

B. JONGELING.

## Eenige opmerkingen

naar aanleiding van Dr J. Verkuyt's dissertatie III

Ook volgens Dr Verkuyt is de Overheid aan Christus onderworpen, geheel en al. Dit blijkt o.m. uit Rom. 13: 4 en 6, Openb. 1: 5, Matth. 28: 18. Onderscheid tusschen Christelijke en niet-Christelijke Overheid is er in dit opzicht niet. Belde zijn aan Christus onderworpen en aan Hem verantwoording schuldig, of ze dat nu willen erkennen of niet, het feit verandert er niet door. Het begrip „neutrale staat" is „een dwaas en onmogelijk begrip" (blz. 289).

Als Dr V. de vraag gaat beantwoorden, wat de roeping van de Overheid is „t.a.v. de Christelijke religie in het bijzonder, verklaart hij, dat de Staat niet de roeping heeft, de taak van de Kerk over te nemen.

Dit is m.i. wel zoo duidelijk, dat het haast overbodig mag heeten, dat Dr V. dit neerschrijft en vele malen in allerlei vorm herhaalt.

Even weinig tegenspraak zal hij ontmoeten, als hij zegt: „Kerk en Staat mogen nooit samenvallen hier op aarde". Ook dat is zonder meer duidelijk. Zelfs wie theocratische opvattingen huldigt zal nog moeten erkennen, dat Kerk en Staat onder het oude Israël nog niet samenvielen.

Wat de Staat, volgens den schrijver, wel moet doen, is: een vrijen loop laten aan het Woord Gods in zijn gebied „en hij moet aan de geloovigen afzonderlijk en aan de Kerken en vrije organisaties van Christenen de volle gelegenheid geven hun gehoorzaamheid aan Jezus Christus met woord en daad tot uitdrukking te brengen".

„Dit houdt ontzaglijk veel in", aldus Dr V.

Nu, dat „ontzaglijk veel" valt bij nader inzien toch ontzaglijk tegen, hetgeen niet behoef te verwonderen, als men bedenkt, dat, vlg. Dr V., de Overheid het Koninkrijk van Jezus Christus bevordert, als ze alleen maar de negatieve houding van „niet-belemmeren" aanneemt.

„Voorts wil ik er in dit verband op wijzen", aldus de schrijver, dat het niet de roeping der Overheid is ten aanzien van de bescherming dezer vrijheden, onderscheid te maken tusschen de verschillende kerken".

Bedoeld worden die vrijheden, welke voortvloeien uit Dr V.'s omschrijving van godsdienstvrijheid, n.l. vrijheid van geweten, godsdienstige belijdenis, organisatie en activiteit.

Nog steeds geldt het hier de Christelijke religie en Dr V. ziet twee redenen, waarom de Overheid dat onderscheid niet mag maken. De eerste is, omdat de Overheid dan met haar zwaarmacht zou ingrijpen in den geestelijken strijd, „op een manier, die met de wijze, waarop het Rijk Gods komt, in strijd is". De tweede reden is gelegen in het feit, dat „God nergens in den Bijbel beloofd (heeft), dat Hij aan de Overheid een bijzondere leiding des Geestes zou schenken, om onderscheid te maken tusschen de zuivere en de valsche Kerk, tusschen het ware geloof en de ketterij. Onder het Oude Testament kon de Overheid bij elk voorkomend geval door Urim en Thummim of door de profetie Gods wil vernemen, maar deze bijzondere Openbaring Gods viel onder het Nieuwe Testament weg".

Nogmaals, dit alles betreft nog Christelijke religies. Nu gaat Dr V. de vraag beantwoorden, of de Overheid „de roeping" heeft diezelfde vrijheid ook aan

niet-Christelijke godsdiensten te garanderen. En volgens hem „moet deze vraag voluit bevestigend beantwoord worden".

Het is den schijver blijkbaar ontgaan, dat zijn tweede (zoojuist genoemde) reden al dadelijk vervalt. Het moge waar zijn, dat de Overheid geen bijzondere leiding des Geestes bezit, welke haar in staat stelt zulvere en valsche Kerk te onderscheiden, het onderscheid tusschen Christendom en heidendom, tusschen godsdienst en afgodsdienst, kan zij ook zonder Urim en Thummim, zonder onmiddellijke godsspraak door profeten nog wel ontdekken, tenzij zij zelf even sterk gedegenereerd is als de valsche religie. Wat blijft er nu over van Dr V.'s bewering, dat de Overheid aan Christus onderworpen en aan Hem verantwoording schuldig is? Mag zij haar ambt zó „neutraal" vervullen, dat zij op haar eigen terrein (haar door Christus toevertrouwd) welbewust en op klaarlichten dag de zaaiers van den boosen vijand met evenveel zorgen omringt als de zaaiers van haar eigen Heer?

En wat de eerste reden betreft, met haar zwaard mag de Overheid 't Koninkrijk van Jezus Christus niet uitbreiden, dat zou ze ook niet kunnen. Maar tusschen „geweld gebruiken" en „volkomen vrij laten" (of liever: „beschermen") ligt nog een hemelsbreed verschil. Ook de Overheid heeft de roeping, met niet-gewelddadige middelen, op haar wijze, en op haar terrein, het Koninkrijk van Jezus Christus te bevorderen. Kuyper noemde eens (A.R. Staatskunde II, pag. 603) vier punten t.a.v. de houding, welke het Indisch Gouvernement tegenover de verbreiding van den Christelijken godsdienst had aan te nemen. Daar zijn nog meerdere punten aan toe te voegen.

Het is merkwaardig hoe gemakkelijk Dr V. Christelijke en niet-Christelijke godsdiensten tegenover de Overheid gelijkshakelt. Daarvoor moest hij eerst een Overheid construeeren, die niet meer gebonden is aan de Wet Gods, maar via een „ethisch minimum" aan de volksconscientie.

Voor dat betoog beroept hij zich, zooals wij de vorige week zagen, op Bavinck. Geheel ten onrechte. Prof. Bavinck spreekt in de desbetreffende passage over een Christelijke, Gereformeerde, Overheid (Dogm. 4e dr. IV pag. 421). Die kent de Wet Gods uit de H.S. Zij mag echter de grenzen tusschen Kerk en Staat niet uit het oog verliezen. Dat deed Calvin ook niet. „Hij trok de grenslijn tusschen kerk en staat wel duidelijk en scherp, maar hij trok ze anders dan wij; het gebied waarop beide wat te zeggen hadden, was veel grooter dan het thans door ons wordt bepaald" (t.a.p. pag. 420). Het onderscheid tusschen zonde en misdaad wordt nu helderder ingezien dan in de eeuw der Hervorming en dat dwang in strijd is met de Chr. belijdenis, wordt steeds meer erkend. Aldus betoogt Prof. Bavinck. Hij houdt echter vast aan den eisch, dat een Christelijke, Gereformeerde Overheid de roeping heeft, om Gods eer te bevorderen, Zijn Kerk te beschermen en het rijk van den antichrist te gronde te werpen. De moeilijkheid voor de Overheid blijft het trekken der grenzen tusschen zonde en misdaad. Dat moet zij doen naar den eisch van het Evangelie en overeenkomstig de leiding van Gods voorzienigheid in de historie. En dan eindigt Prof.

Bavinck zijn betoog met den zin, welke Dr Verkuyt betrok op „de vulling van het ethische minimum", doch het is duidelijk dat dit een al te sonderlinge vergissing is.

Op te merken valt nog, dat een Christelijke, Gereformeerde Overheid, waarover Bavinck spreekt, geen andere roeping heeft dan een niet-Christelijke Overheid. Alle Overheden hebben dezelfde roeping, zooals ook Dr Verkuyt nadrukkelijk erkent. Het onderscheid is alleen, dat van een niet-Christelijke Overheid niet verwacht kan worden, dat zij zich van haar roeping bewust is.

Hoe een Overheid in Aziatische gebieden op het kompas der volksconscientie heeft te navigeren, illustreert Dr V. met enkele voorbeelden.

Het eerste voorbeeld betreft de huwelijkswetgeving. De Moslimsche huwelijkswetgeving is in strijd met de „Christelijke huwelijksideeën en -wetten en ze is bovendien sociaal en economisch schadelijk voor het volk".

Dit laatste is ongetwijfeld zacht uitgedrukt. Laat ik dit even mogen toelichten. De Mohammedaansche Raden Adjeng Kartini (overl. in 1904) schrijft in haar in 1911 gepubliceerde brieven:

„Vader kan vandaag thuis komen en mij vertellen: „Je bent met die en die getrouwd". Ik heb dan mijn man te volgen, of ik kan 't ook wel weigeren, maar dit geeft den man dan recht om me levenslang aan zich te ketenen, zonder dat hij zich wat om mij te bekommeren heeft. Ik ben zijn vrouw, ook al volg ik hem niet en als hij zich niet van mij wil laten scheiden, dan ben ik mijn leven lang aan hem gebonden, terwijl hij vrij blijft in zijn doen en laten, zonder zich om mij te bekommeren. Als Vader me op zoo'n manier uithuwt, dan maak ik me maar eenvoudig van kant. Maar dat zal Vader nooit doen...."

„Moet ik als vanzelf niet het huwelijk haten, verachten, als het de vrouw zoo gruwelijk verongelukkig? Neen, gelukkig niet ieder Mohammedaan houdt er vier vrouwen op na, maar iedere getrouwde vrouw in deze wereld weet, dat zij de eenige niet is, en dat vandaag of morgen manlief haar een gezellin kan thuis brengen, die op hem evenveel recht heeft als zij; volgens de Mohammedaansche wet is zij ook zijn wettige vrouw. In de gouvernementen hebben de vrouwen 't lang niet zoo hard te verantwoorden als hare zusters in de Vorstenlanden, Soerakarta en Djokjakarta. Hier zijn de vrouwen al doodongelukkig met een, twee, drie, vier bij-vrouwen; daar in de Vorstenlanden noemen de vrouwen dat kinderspel. Je vindt daar bijna geen enkelen man, die maar één vrouw heeft; in de adellijke kringen, vooral in de omgeving van den Keizer, hebben de mannen tot over de 26 vrouwen. Mogen deze toestanden voortbestaan?

Ze zijn er al zoo aan gewend, dat zij er niets meer in vinden, maar dat neemt niet weg, dat die vrouwen er ontzettend onder lijden. Bijna iedere vrouw vervloekt dit recht der mannen. Maar verwenschingen helpen niets, gehandeld moet er worden...."

.....Van verre en nabij kennen wij dat helse vrouwenleed, veroorzaakt door zekere Mohammedaansche instelling, die het den mannen zoo gemakkelijk maakt, maar die o, zoo bitter hard en wreed is voor de vrouw...."

„Wij hebben zoo veel treurigs gezien in zoo menig Javaansch huwelijksleven, naar aanleiding van dat wrede Mohammedaansche mannenrecht. 't Leed der vrouwen in zoo'n verbintenis, 't leed van zoo menig kind, uit zoo'n huwelijk geboren, brandt ons in de ziel en zweept ons tot opstand tegen die toestanden."

Mary Pos in haar recente boek: „Eens op Java en Sumatra", verhaalt van haar gesprekken met inheemsche vrouwen op Java. Wat een afgrond van ellende gaat er dan. Als de vrouw met haar man ouder is geworden, moet zij dag aan dag vreezen door hem verstootten te worden. Dan staat zij hulpeloos, zonder onderhoudsmiddelen, een weggeworpene! „Haar kinderen, die zij zoo graag als elke moeder bij zich zou willen hebben, pleegt ze met een bloedend hart bij haar man achter te laten, omdat ze zelf geen middelen heeft ze behoorlijk groot te brengen."

„Beleedigd, gekwetst in haar diepste gevoelens, mag zij niet eens de troost bezitten, het liefste wat zij op aarde nog heeft, haar kinderen, bij zich te houden."

„Toch zou het niet in overeenstemming zijn met de roeping van de Overheid, als ze deze huwelijkswetgeving aan den kant zette en zonder meer verving door een Westersche huwelijkswetgeving". Dit laatste zegt Dr Verkuyt (pag. 275).

Hij voegt er aan toe, in een noot, dat dit in Turkije wel gebeurd is. In Afghanistan, zoo voeg ik er aan toe, heeft de Overheid, bij decreet, het monogame huwelijk willen invoeren, maar stuitte op hevige opstanden.

Wat is de roeping van de Overheid in zoo'n land, vlg. Dr V.?

Zij moet den Christenen gelegenheid geven een Westers huwelijk te sluiten en den Mohammedanen, die, om welke reden dan ook, zulks begeeren, eveneens. Waarom dit laatste?

't Is alweer de volksconscientie: „omdat deze soms protesteert tegen oude gewoonten, ook onder groepen, die niet onder invloed van het Christendom staan."

Blijkbaar gaat het hier alleen om mannenconscienties. Toch heeft de Overheid in Indië nog iets meer gedaan dan Dr V. haar zou willen toestaan, door in een huwelijksordonnantie aan de vrouw eenige zwakke bescherming te verleenen tegen het Mohammedaansch